

BUREAU CRIMINALITEITS
PREVENTIE ■

BRANDSTICHTING IN OPENBARE
GEBOUWEN IN DE GEMEENTE
AMSTERDAM

A.F. de Savornin Lohman
A.G. van Dijk
25 september 1985

INHOUDSOPGAVE

	PAGINA
Woord vooraf en korte leeswijzer	1
1 BRANDSTICHTINGEN IN OPENBARE GEBOUWEN IN AMSTERDAM: EEN OVERZICHT VOOR DE JAREN 1983 EN 1984	2
1.1 Inleiding	2
1.2 De sectoren	3
1.2.1 Scholen	3
1.2.2 Jongerencentra, buurthuizen en wijkcentra	5
1.2.3 Overige openbare gebouwen	6
1.3 Het totaal van de sectoren	7
2 ACHTERGRONDEN	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Het tijdstip van brandstichting	8
2.3 Modus operandi en schade	9
2.4 Niet-permanente vestigingen	10
2.5 De spreiding van brandstichting en vandalisme vergeleken	11
3 HET VELDONDERZOEK: BEPALENDE FACTOREN VOOR BRANDSTICHTING IN SCHOLEN	12
3.1 Inleiding	12
3.2 De opzet van het veldonderzoek	12
3.3 De uitkomsten van het onderzoek in grote lijnen	13
3.4 De bepalende factoren toegelicht	13
3.5 Additionele informatie over de onderzoeksgroep	17
3.6 Zijn de resultaten van het veldonderzoek ook toepasbaar op de sector sociaal-culturele gebouwen?	19
4 PREVENTIE	19
4.1 Inleiding	19
4.2 Preventieve maatregelen voor scholen	19
4.2.1 Maatregelen met geen of geringe financiële offers	20
4.2.2 Maatregelen met financiële consequenties	21
4.3 Preventieve maatregelen in sociaal-culturele gebouwen	22
Samenvatting van het rapport	24
Bijlage 1 Case-study buurthuis de Aker	26
Bijlage 2 Toelichting op de in hoofdstuk 3 gehanteerde schalen	29
Bijlage 3 De vragenlijsten van het veldonderzoek scholen	31

Woord vooraf

In februari 1985 werd aan het Bureau Criminaliteitspreventie door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam de opdracht verstrekt tot het doen van een onderzoek naar "Brandstichting in openbare gebouwen".

In de onderzoeksopzet d.d. 17 februari 1985, op grond waarvan de opdracht werd verstrekt, zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- 1) Het verkrijgen van inzicht in de omvang, schade, geografische spreiding en modus operandi van brandstichting in openbare gebouwen.
- 2) Het verkrijgen van inzicht in de factoren die de kans op brandstichting beïnvloeden. Het gaat daarbij om kenmerken van de gebouwen zelf (fysiek en qua gebruik) en om kenmerken van de omgeving (bijvoorbeeld zichtbaarheid).
- 3) Bovenbedoelde inzichten zullen moeten leiden tot praktische aanbevelingen voor preventie van brandstichting.

Korte leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt een feitelijk overzicht gegeven voor de jaren 1983 en 1984 conform het onder 1) (zie boven) genoemde.

In hoofdstuk 2 worden een aantal achtergrondgegevens behandeld, die voor de preventie van brandstichting van belang zijn. De behandelde gegevens werden verkregen bij het verzamelen van informatie voor het eerste hoofdstuk.

Hoofdstuk 3 behandelt de resultaten van een veldonderzoek in de sector scholen dat werd verricht om inzicht te krijgen in factoren die de kans op brandstichting beïnvloeden*. Tevens wordt nagegaan in hoeverre deze resultaten ook voor andere typen openbare gebouwen van belang kunnen zijn.

In hoofdstuk 4 worden op basis van de voorafgaande hoofdstukken aanbevelingen geformuleerd voor te treffen preventieve maatregelen.

In bijlage 1 wordt een case-study beschreven, die verricht is naar aanleiding van de brandstichting in buurthuis de Aker op 29 december 1984.

De bijlagen 2 en 3 geven een toelichting op de techniek van het veldonderzoek (hoofdstuk 3).

*= De bij het veldonderzoek gehanteerde vragenlijsten zijn opgenomen in Bijlage 2 aan het eind van het rapport.

HOOFDSTUK 1 BRANDSTICHTINGEN IN OPENBARE GEBOUWEN IN AMSTERDAM: EEN OVERZICHT VOOR DE JAREN 1983 EN 1984.

1.1 Inleiding

Er zijn verschillende soorten openbare gebouwen. Daarom hanteren wij een onderverdeling in drie sectoren, te weten:

Sector 1 Scholen

Sector 2 Jongerencentra, buurthuizen en wijkcentra

Sector 3 Overige openbare gebouwen

De sectoren 1 en 2 spreken voor zich zelf; sector 2 zal in het vervolg kortheidshalve als "sociaal-culturele gebouwen" worden aangeduid. Bij sector 3 gaat het om gebouwen in het bezit van de gemeente, die niet het karakter van woningen hebben. Dit betreft grotendeels gebouwen in gebruik bij gemeentelijke diensten.

Bovenstaande sectorindeling maakt het mogelijk om uiteindelijk per sector met gerichte preventieve aanbevelingen te komen.

De gegevens voor dit overzicht zijn geput uit verschillende bronnen, die elkaar deels overlappen, deels aanvullen. Bij de bespreking van de sectoren zal per sector worden aangegeven waar de gegevens vandaan komen.

Alvorens in 1.2 de sectoren te behandelen wijzen we erop dat in dit rapport niet andere dan geregistreerde brandstichtingen aan de orde komen. Contacten met beheerders van gebouwen leerden ons echter dat brandstichtingen met geringe schade veelal niet geregistreerd worden; de reden hiervoor is dat men het niet de moeite waard acht om brandweer of verzekering in te schakelen. Door de onderschatting van het aantal brandstichtingen met geringe schade zijn de in dit rapport gepresenteerde cijfers over de totale aantallen brandstichtingen minder betrouwbaar dan die met betrekking tot de totale schade.

Tenslotte komen in 1.3 cijfers over de drie sectoren gezamenlijk aan de orde. De verschillen tussen de sectoren en de grote heterogeniteit van de sector overige openbare gebouwen maken het overigens moeilijk om aan dergelijke totaalcijfers conclusies te verbinden.

1.2 De sectoren

1.2.1 Sector 1: Scholen

De gegevens zijn geput uit de volgende bronnen:

- 1) Afdeling Onderwijs van de gemeentesecretarie
- 2) Afdelingen Onderwijs van de stadsdeelraden Noord en Osdorp (voor het jaar 1984)
- 3) NV Verzekeringsbedrijf van de gemeente Amsterdam
- 4) Brandrapporten van de gemeentelijke brandweer, verkregen via het CBS.

De bronnen 1), 2) en 3) verschaffen informatie over het gehele kleuter- en lager onderwijs en het openbaar voortgezet onderwijs. De verkregen gegevens zijn aangevuld met gegevens over het bijzonder voortgezet onderwijs uit brandrapporten van de brandweer (bron 4).

In Tabel 1 volgt een overzicht van het aantal brandstichtingen in scholen in de jaren 1981 tot en met 1984 en de schade die daarmee in totaal gepaard ging. De schade is gesteld op de door de verzekering uitgekeerde vergoeding.

TABEL 1 Brandstichtingen in scholen		
Jaar	Aantal brandstichtingen	Totale schade
1981*	23	f 3.878.700,-
1982*	40	f 2.944.500,-
1983	31	f 2.125.600,-
1984	33	f 2.397.700,-

*= Alleen de gegevens van de Afdeling Onderwijs.

In de afgelopen twee jaar lag het aantal brandstichtingen dus rond de dertig met een totale schade van ruim f 2.000.000,-.

Als we de ontwikkeling vanaf 1981 willen beschouwen, dan moeten we de cijfers voor 1983 en 1984 vergelijkbaar maken met de eerdere jaren. Nemen we de cijfers voor 1983 en 1984 net als in 1981/82 alleen volgens gegevens van de Afdelingen onderwijs van de gemeente Amsterdam en van de stadsdeelraden Noord en Osdorp (dus exclusief het bijzonder voortgezet onderwijs), dan blijkt:

- in 1983: 23 brandstichtingen met een totale schade van f 2.020.400,-
- in 1984: 26 brandstichtingen met een totale schade van f 2.347.200,-

Wat betreft de totale schade is er na 1981 een daling ingetreden, al is er in 1984 weer een geringe stijging ten opzichte van het voorafgaande jaar. Het aantal brandstichtingen is, gezien de sterke sprong in 1982, gevolgd door een bijna even sterke terugval in 1983 en 1984, kennelijk sterk van toevalsfactoren afhankelijk*.

De totale jaarlijkse schade wordt sterk beïnvloed door enkele grote gevallen. Zo was er in 1984 één brand in Amsterdam-Noord met een schade van ca f 1.400.000,-, terwijl in 1983 het ernstigste geval een schade van ca f 800.000,- te zien gaf. Daar tegenover staat een groot aantal brandstichtingen met geringe schade. Tabel 2 geeft een indruk van de samenstelling van de totale schade.

*= In in de inleiding is al gewezen op de minder grote betrouwbaarheid van cijfers over aantallen brandstichtingen.

Tabel 2 De samenstelling van de totale schade
Percentage van de totale schade veroorzaakt door:

Jaar	De twee grootste branden	De tien kleinste
1981	57,4%	0,4%
1982	38,6%	0,8%
1983	50,1%	0,4%
1984	73,2%	0,3%

Brandstichting is verreweg de belangrijkste brandoorzaak voor branden in scholen. Volgens gegevens van de Afdeling Onderwijs werd in de jaren 1981 t/m 1984 gemiddeld 90% van de branden in scholen aangestoken.

Tabel 3 geeft een beeld van de spreiding van brandstichtingen in scholen over de stad. Er worden 10 stadsdelen onderscheiden, die qua inwonertal* variëren tussen 60.000 en 95.000; de gegevens betreffen de jaren 1983 en 1984 tezamen.

TABEL 3 Spreiding over de stad in de jaren 1983 en 1984

Stadsdeel	Aantal	Per 10.000 inwoners	Per 1000 jongeren (5-19 jr.)
Oude Stad	1	0.17	0.18
Oud West	1	0.14	0.12
Oud Zuid	1	0.15	0.12
Oud- en Nieuw-Oost**	12	1.36	0.92
Nieuw-Zuid	6	0.82	0.55
Nieuw-West	5	0.58	0.34
Noord	16	2.08	1.06
Westelijke Tuinsteden	13	1.36	0.81
Landelijke gebieden	0	0	0
Zuid-Oost	9	1.59	0.77
Amsterdam totaal	64	0.95	0.61

We zien dat het aantal brandstichtingen per inwoner het grootste is in Noord, gevolgd door achtereenvolgens Amsterdam-Zuid Oost, Oost en de Westelijke Tuinsteden; de overige stadsdelen scoren niet boven het gemiddelde voor de stad als geheel.

Er is dan nog geen rekening gehouden met het aantal scholen per inwoner, dat nauw samenhangt met het aantal jongeren in een stadsdeel. Door te delen door het aantal jongeren van 5 tot 19 jaar houden we hiermee rekening en verkrijgen in de derde kolom een indicatie van de verschillen in brandstichtingsrisico voor scholen in de verschillende stadsdelen.

*= Alle inwoneraantallen in dit rapport zijn, voorzover niet anders aangegeven, per 1-1-1984.

**= Gebruikelijk is om Nieuw- en Oud-Oost te onderscheiden; gezien het relatief geringe aantal inwoners van Nieuw-Oost hebben wij deze stadsdelen samengevoegd.

Uit de derde kolom blijkt dat het stadsdeel Noord opnieuw als eerste uit de bus komt, gevolgd door de stadsdelen Oost en Westelijke Tuinsteden. Amsterdam Zuid-Oost is, door te corrigeren voor het grote aantal jeugdigen in dit stadsdeel, gezakt van de tweede naar de vierde plaats. Het is duidelijk dat brandstichting in scholen met name een probleem is van de randgebieden van de stad. Hoe we de cijfers ook nemen, we zien dezelfde "top-4": Noord, Oost, de Westelijke Tuinsteden en Zuid-Oost, tevens de stadsdelen met het grootste aantal jongeren onder hun bevolking.

1.2.2 Sector 2 Jongerencentra, buurthuizen en wijkcentra

Voor deze sector zijn de volgende gegevensbronnen gebruikt:

- Dienst Verenigingsgebouwen van de gemeente Amsterdam
 - Bureau Jeugdzaken en Volksontwikkeling
 - Brandrapporten van de brandweer, verkregen via het CBS
 - NV Verzekeringsbedrijf van de gemeente Amsterdam
 - Aanvullende informatie van koepels en instellingen zelf
- In Tabel 4 vindt u een overzicht van totale aantallen en schade.

Tabel 4	Brandstichtingen in sociaal-culturele gebouwen					
	1983		1984		1983/84	
	Aantal	Schade	Aantal	Schade	Aantal	Schade
Jongerencentra	5	f 808.000,-	3	f 210.700,-	8	f 1.018.700,-
Buurthuizen*	5	f 31.500,-	4	f 1.067.100,-	8	f 1.098.600,-
Wijkcentra	2	f 42.900,-	1	f 12.000,-	3	f 54.900,-
Totaal	12	f 882.400,-	7	f 1.289.800,-	19	f 2.172.200,-

Ook hier geldt dat een groot deel van de totale schade veroorzaakt wordt door enkele "grote klappers". In 1983 was één geval goed voor 57% van de totale schade in deze sector, terwijl in 1984 de grootste brandstichting 79% van de totale schade voor zijn rekening nam. In Tabel 5 volgt in kort bestek een beschrijving van de spreiding van brandstichtingen in deze sector over de stad.

Tabel 5 Spreiding brandstichtingen in sociaal-culturele gebouwen over de stad			
Stadsdeel	Aantal	Per 10.000 inwoners	Per 1000 jongeren (5-19 jr.)
Westel. Tuinsteden	7	0.74	0.44
Nieuw-West	5	0.58	0.34
Overige stadsdelen	8	0.16	0.11

Voor sociaal-culturele centra kan niet zonder meer gesteld worden dat het aantal voorzieningen parallel loopt met het aantal jongeren. Gezien de grote verschillen met de rest van de stad kunnen we niettemin rustig aannemen dat in deze sector het brandstichtingsrisico in de stadsdelen Westelijke Tuinsteden en Nieuw-West het grootste is.

*= Hierbij zijn inbegrepen de verenigingsgebouwen. Bij een van de branden in verenigingsgebouwen was de schade onbekend.

1.2.3 Sector 3 Overige openbare gebouwen

Als gegevensbronnen zijn gebruikt:

- NV Verzekeringsbedrijf van de Gemeente Amsterdam
 - Brandrapporten van de gemeentelijke brandweer, verkregen via het CBS.
- Gezien het heterogene karakter van deze sector heeft het weinig zin te werken met totalen en gemiddelden. Zodoende geven wij in Tabel 6 voor de jaren 1983 en 1984 een volledige opsomming.

Tabel 6 Brandstichtingen in overige openbare gebouwen (1983/84)

Omschrijving gebouw	Aantal gevallen	Totale schade
Parkeergebouw	12	f 37.400,-
Magazijn/loods	2	f 839.500,-
Kantoorgebouw	2	f 354.500,-
Politiebureau	2	f 41.500,-
Speeltuingebouw	2	f 26.700,-
Metro-station	1	f 380.700,-
Opvanghuis jongeren	1	f 265.800,-
Zeilcentrum	1	f 120.000,-
Keet drugsverslaafden	1	f 38.800,-
Aanloopcentrum	1	f 27.400,-
Gebouw woonwagenkamp	1	f 18.200,-
Bergplaats begraafterrein	1	f 12.200,-
Kerk	1	f 9.400,-
Museum	1	f 6.300,-
Voormalig schoolgebouw	1	f 4.200,-
Sporthal	1	f 1.000,-
Kleedgebouw sportveld	1	f 400,-
Onderstation GEB	1	f 0,-
Totaal	33	f2.184.000,-

In 1983 waren er in totaal 13 gevallen met een totale schade van f 747.700,-. In 1984 werd er 20 keer brand gesticht met een totale schade van f 1.436.300.

Ook hier vallen enkele grote gevallen op. Bekend zijn de brand in metrostation het Gein in 1983 (schade f 380.700,-) en de brandstichting na inbraak bij het hoofdkantoor van de Dienst Herhuisvesting in 1984 (schade f 345.000,-). Zowel in 1983 als in 1984 werd brand gesticht in loodsen aan de Wittenburgerkade met in totaal een schade van f 839.500,-. Met deze vier gevallen is al ruim 70% van de totale schade verklaard.

Van de in totaal 33 brandstichtingen vonden er 15 plaats in de Bijlmer; daarvan hadden er echter 12 betrekking op parkeergebouwen, waarbij maar weinig schade werd aangericht. Relatief hoog komt het stadsdeel Oude Stad uit de bus (5 brandstichtingen), wat ongetwijfeld te maken heeft met het grote aantal gemeentelijke gebouwen in dit gedeelte. Amsterdam-Noord was goed voor 5 van de 13 resterende brandstichtingen.

1.3 Het totaal van de sectoren

In de inleiding is er al op gewezen dat de sectoren verschillend van karakter zijn, wat het nut van samenvoeging beperkt. We beperken ons daarom tot het geven van de totale schade in 1983 en 1984, met daarnaast de schade per Amsterdammer.

Tabel 7 De schade door brandstichtingen in openbare gebouwen		
Jaar	Totale schade	Schade per Amsterdammer
1983	f 3.755.700,-	f 5,46
1984	f 5.124.100,-	f 7,57

Tenslotte geeft Tabel 8 een overzicht van de geografische spreiding van de gemiddelde jaarlijkse schade per inwoner (jaren 1983/84).

Tabel 8 Spreiding van de gemiddelde jaarlijkse schade over de stad	
Stadsdeel	Schade per inwoner
Oude Stad	f 9,15
Oud West	f 2,78
Oud Zuid	f 0,12
Oud- en Nieuw-Oost	f 3,87
Nieuw-Zuid	f 2,03
Nieuw-West	f 1,47
Noord	f 14,17
Westelijke Tuinsteden	f 15,67
Landelijke gebieden	f 1,08
Zuid-Oost	f 7,01
Amsterdam totaal	f 6,56

Opnieuw komen Amsterdam-Noord en de Westelijke Tuinsteden als hoogste uit de bus. Het hoge schadecijfer voor de sector Oude Stad wordt veroorzaakt door twee brandstichtingen met grote schade in loodsen aan de Wittenburgerkade.

HOOFDSTUK 2 ACHTERGRONDEN

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de volgende vragen:

- Op welke momenten worden brandstichtingen het meest gepleegd?
- Hoe gaan de daders te werk en wat is daarbij de gemiddelde schade?
- Wordt er in semi-permanente en noodgebouwen meer brand gesticht dan in permanente vestigingen?

De vragen zullen apart voor de sectoren beantwoord worden in 2.2 t/m 2.4.

In 2.5 vergelijken we de spreiding van brandstichtingen in de sectoren 1 (scholen) en 2 (sociaal-culturele gebouwen) met de spreiding van vandalisme over de stad.

2.2 Het tijdstip van brandstichting

We bezien eerst voor de sector scholen op welke uren van de dag brandstichtingen gepleegd worden.

Tabel 1 Tijdstip van brandstichting in scholen	
Dagdeel	Aantal brandstichtingen
Ochtend (06-12 uur)	0%
Middag (12-18 uur)	23%
Avond (18-24 uur)	44%
Nacht (24-06 uur)	33%
Totaal	100%*

Het is duidelijk dat de avond favoriet is; verdere opsplitsing leert dat het vooral gaat om de vroege avond, want tussen 18 en 21 uur werd 27% van het totaal aantal brandstichtingen begaan. Ook 's nachts is er een relatief hoge activiteit.

De voor de hand liggende conclusie is dat daders tijdstippen kiezen waarop er weinig of geen mensen in de school aanwezig zijn. Deze conclusie werd bevestigd in het veldonderzoek: in de scholen, die in 1984 te lijden hadden van brandstichting, was in 100% van de onderzochte gevallen niemand in het gebouw aanwezig op het moment van de brandstichting.

In dezelfde richting wijst het gegeven dat relatief veel brandstichtingen in weekeinden en schoolvakanties plaatsvinden. Van de 64 brandstichtingen vonden er 32 in het weekend plaats. Dat wil zeggen dat er op een gemiddelde zaterdag of zondag 2 à 3 keer zoveel branden werden gesticht als op doordeweekse dagen. In de vakantieperiodes verdubbelde het aantal brandstichtingen bijna. Op nieuwjaarsdag werden in 1983 vier scholen het slachtoffer van de feestvreugde, in 1984 één. Op luilak was er alleen in 1984 een brandstichting.

*= Brandstichtingen waarvan we het tijdstip niet konden achterhalen (16 van de 64) zijn niet meegeteld.

In de sector sociaal-culturele gebouwen verschilt het patroon enigszins van de sector scholen.

Van 4 brandstichtingen was het tijdstip niet te achterhalen. Van de overige 16 vonden er 9 (56%) in de nachtelijke uren (24.00 tot 6.00 uur) plaats en 4 (25%) 's avonds. Mogelijk wijst de concentratie in de nachtelijke uren op een verband met uitgaan.

In tegenstelling tot de sector scholen was er geen sprake van een concentratie van brandstichtingen in de weekeinden of de vakanties.

Wat betreft de overige openbare gebouwen beschikken we niet over gegevens omtrent het tijdstip van de brandstichtingen.

Het aantal brandstichtingen in de weekeinden of tijdens schoolvakanties lag niet boven het gemiddelde.

2.3. Modus operandi en schade

Tabel 2 geeft voor de sector scholen een overzicht van de manier waarop daders te werk zijn gegaan en de schade die daarbij werd aangericht.

De cijfers tussen haakjes betreffen de schade exclusief het grootste geval en zijn opgenomen om eventuele vertekening door incidentele grote gevallen te vermijden.

Tabel 2 Modus operandi en schade bij scholen		
Modus Operandi	Aantal gevallen	Gemiddelde schade daarbij
Ruit breken en een brandend voorwerp naar binnen gooien	18	f 35.500,- (f 16.800,-)
Aan de buitenkant (bijv. tegen een deur of via een container)	13	f 146.200,- (f 41.600,-)
Inbraak annex brandstichting	7	f 154.200,- (f 46.900,-)
Brandend voorwerp door opening (bijv. brievenbus of luchtkoker)	4	f 34.500,- (f 7.900,-)
Overige oorzaken	6	f 1.300,- (f 700,-)
Onbekend	16	f 52.000,- (f 35.140,-)

Uit de tabel blijkt dat de ramen van scholen kwetsbaar zijn, niet alleen omdat brandende voorwerpen door ramen naar binnen worden gegooid, maar ook omdat in de praktijk vaak via ramen wordt ingebroken. Dat er daarnaast nogal wat brandstichtingen tegen de buitenkant van gebouwen worden gepleegd, is niet verbazingwekkend. In Tabel 3 geven we voor de sector sociaal-culturele gebouwen de gehanteerde modus operandi en de daarbij optredende gemiddelde schade weer.

Tabel 3 Modus operandi en schade bij sociaal-culturele gebouwen		
Modus Operandi	Aantal gevallen	Gemiddelde schade
Inbraak annex brandstichting	7	f 263.885,-
Ruit breken en iets brandends naar binnen gooien	2	f 18.550,-
Tegen de buitenkant	2	f 38.000,-
Iets brandends in een opening (brievenbus, luchtkoker etc.)	2	f 1.500,-
Overige oorzaken	2	f 6.000,-
Onbekend	5	f 48.750,-

De combinatie van inbraak en brandstichting is duidelijk favoriet; daarbij treedt gemiddeld ook de grootste schade op. Overigens moeten we, gezien het geringe absolute aantal brandstichtingen in deze sector, voorzichtig zijn met conclusies.

2.4. Niet-permanente vestigingen

Bij scholen was in 27 van de 64 gevallen (42%) sprake van een hulpgebouw; een opvallend hoog percentage als we ons realiseren dat van alle schoolgebouwen in de stad maar ca. 20% een hulpgebouw is. Niet alleen het aantal brandstichtingen, maar ook de gemiddelde schade was bij hulpgebouwen aanzienlijk groter dan bij permanente vestigingen: f 112.250,- tegenover f 42.375,-.

De verklaring hiervoor is uiteraard dat hulpgebouwen veelal geheel van hout zijn, zodat ze gemakkelijk geheel afbranden.

In de sector sociaal-culturele gebouwen was dit patroon nog duidelijker. Van 2 gevallen konden de gegevens niet verkregen worden; bij de overige 18 was in 12 gevallen (67%) sprake van een semi-permanente vestiging.

De gemiddelde schade bij semi-permanente gebouwen bedroeg f 92.800,- tegenover f 176.400,- voor permanente gebouwen. Deze vergelijking wordt echter sterk beïnvloed door een grote brand in buurthuis de Aker op 29 december 1984, een permanente vestiging in aanbouw; laten we de grootste gevallen in semi-permanente en permanente gebouwen buiten beschouwing, dan is, net als in de sector scholen, de gemiddelde schade in semi-permanente gebouwen groter dan in permanente gebouwen: f 57.520,- tegenover f 16.300,-.

2.5 De spreiding van brandstichting en vandalisme vergeleken

Als maatstaf voor vandalisme hanteren we de vernielingen aan lantaarnpalen en aan objecten in bezit van de diensten Openbare Werken en Stadsreiniging plus de aantallen vernielde ruiten van openbare scholen, gemeten in de eerste drie maanden van 1984*.

*- Zie de publikatie van de Afdeling Jeugdzaken en Volksontwikkeling: De ruimtelijke spreiding van het vandalisme in Amsterdam: Uitkomsten van de vernielregistratie.

In Tabel 5 zetten we de rangschikking van de stadsdelen voor brandstichting naast die voor vandalisme*. De cijfers voor brandstichting zijn per 1000 jongeren van 5 tot 19 jaar (zie de derde kolom van tabel 3 op pagina 4) en hebben betrekking op het totaal van de sectoren 1 (scholen) en 2 (sociaal-culturele centra); de cijfers voor vandalisme zijn gerelateerd aan het aantal jongeren van 8 tot 17 jaar.

Tabel 5 Stadsdeel	De spreiding van brandstichting en vandalisme	
	Rangnummer brandstichting	Rangnummer vandalisme
Oude Stad	8	4
Oud West	7	9
Oud Zuid	9	8
Oud- en Nieuw-Oost	3	3
Nieuw-Zuid	6	7
Nieuw-West	5	5
Noord	2	1
Westelijke Tuinsteden	1	2
Landelijke gebieden	10	10
Zuid-Oost	4	6

Het is duidelijk dat de geografische patronen van brandstichting en vandalisme sterk overeenkomen. De top-drie zijn dezelfde stadsdelen: Westelijke Tuinsteden, Noord en Oost. Ook verder stemmen de ranglijsten sterk overeen; het voornaamste verschil is nog, dat het stadscentrum (Oude Stad) bij vandalisme hoger scoort. Een en ander is een aanwijzing dat brandstichting in scholen en sociaal-culturele gebouwen als een vorm van vandalisme beschouwd kan worden en niet als het werk van toevallige "pyromanen".

*- De vandalisme-gegevens waren per buurtcombinatie geregistreerd; de rangnummers van de buurtcombinaties zijn per stadsdeel opgeteld en gemiddeld.

HOOFDSTUK 3 HET VELDONDERZOEK: BEPALENDE FACTOREN VOOR BRANDSTICHTING IN SCHOLEN

3.1 Inleiding

Eerst wordt in 3.2 uiteengezet hoe het veldonderzoek is opgezet. In 3.3 worden bij wijze van "executive summary" de uitkomsten van het onderzoek in hoofdlijnen weergegeven. In 3.4 worden de factoren, die de kans op brandstichting beïnvloeden, uitgewerkt door het vergelijken van een onderzoeks- en een referentiegroep; eveneens komt de samenhang met vandalisme en inbraak in scholen aan de orde. In 3.5 wordt aandacht besteed aan informatie die door respondenten spontaan gegeven werd. Tenslotte wordt in 3.6 aandacht besteed aan de vraag in hoeverre de resultaten van het veldonderzoek scholen van belang kunnen zijn voor de sector sociaal-culturele gebouwen.

3.2 De opzet van het veldonderzoek

Van de scholen waar in 1984 brand was gesticht, werden er 15 uitgeselecteerd. Bij deze 15 waren in ieder geval de twee gevallen met de grootste schade; de overige 13 werden willekeurig uitgekozen. Deze 15 scholen worden in het vervolg aangeduid als de "onderzoeksgroep".

Om na te kunnen gaan op welke punten deze scholen verschillen van scholen, die van 1982 tot en met 1984 niet van brandstichting te lijden hadden gehad, werd een referentiegroep van 15 scholen samengesteld. Deze werden willekeurig gekozen uit de Amsterdamse scholengids, waarbij in het eerste telefonische contact werd nagegaan of er in de afgelopen drie jaar inderdaad geen sprake was geweest van brandstichting.

In totaal zijn er dus bij 30 scholen interviews afgenomen met schoolhoofden; in een enkel geval werd met de beheerder gesproken. Aan scholen in de onderzoeksgroep en de referentiegroep werden dezelfde vragen gesteld. Daarnaast werden aan scholen in de onderzoeksgroep enkele vragen gesteld over details van de brandstichting zelf.

De bereidheid tot medewerking was zeer bevredigend: van de benaderde scholen in de onderzoeksgroep was deze zelfs 100%. In de referentiegroep waren er in de eerste telefonische ronde twee weigeringen.

3.3 De uitkomsten van het onderzoek in grote lijnen

Er bleken een aantal duidelijke verschillen te bestaan tussen scholen in de onderzoeks- en de referentiegroep. De belangrijkste verschillen werden geconstateerd op een tweetal punten:

1) De bouwwijze van de schoolgebouwen en de inrichting van het schoolterrein.

We vatten hieronder:

- de grootte van de schoolgebouwen en van het terrein;
- de compactheid van de bouw;
- het aantal gebouwen op het terrein en de bebouwingsdichtheid;
- de mate van begroeiing (bomen en struiken) op het schoolterrein.

Gebleken is dat de moderne, grootschalige "licht en lucht" scholenbouw in de onderzoeksgroep veel sterker vertegenwoordigd was dan in de referentiegroep. Trefwoorden voor moderne scholenbouw zijn: groot leerlingental en groot schoolterrein, laagbouw met veel (laaggelegen) beglazing, meerdere gebouwen, maar een geringe bebouwingsdichtheid en veel bomen en struiken op het terrein.

2) De ligging van de school in de buurt.

De sleutelwoorden zijn hier: zichtbaarheid en toegankelijkheid. De schoolterreinen in de onderzoeksgroep kunnen in vergelijking met de referentiegroep worden gekenschetst als slecht zichtbaar en goed toegankelijk (gewild of ongewild).

In de praktijk werken de twee bovengenoemde factoren in dezelfde richting: moderne scholen liggen veelal relatief geïsoleerd en hebben speelterreinen die, gewild of ongewild, als openbaar terrein fungeren.

Respondenten uit de referentiegroep wezen op de positieve invloed die volgens hen uitgaat van alertheid van omwonenden. Deze factor is echter niet onafhankelijk van de twee bovengenoemde factoren: voorwaarde voor effectieve sociale controle door omwonenden is immers een minimale zichtbaarheid van school en schoolterrein. Te verwachten was dat de bovengenoemde factoren niet alleen het vóórkomen van brandstichting beïnvloeden, maar ook de overlast door vandalisme en inbraak. Dit vermoeden werd in het onderzoek bevestigd; er kan dus gesproken worden van een bepaald type scholen dat verschillende vormen van kleine criminaliteit aantrekt, waaronder brandstichting maar ook vandalisme en inbraak.

3.4 De bepalende factoren toegelicht

In het onderstaande worden de in 3.3 genoemde factoren uitgewerkt. Daarnaast komt aan de orde op welke punten er géén duidelijke verschillen waren tussen onderzoeks- en referentiegroep. Tenslotte volgt een korte bespreking van het lastige begrip brandgevoeligheid.

1) De bouwwijze van de schoolgebouwen en de inrichting van het schoolterrein.

In een Engels onderzoek* naar inbraak in Londensescholen bleek dat (relatief) Kleine, Oude en Compacte scholen (KOC-scholen) minder last hadden van inbraak dan Grote, Moderne en Breed uitwaaiierende scholen (GMB-scholen). Wij hebben deze hypothese als leidraad voor het veldonderzoek gebruikt.

Alle scholen werden gescoord op de volgende factoren:

Schema 1 Indeling van schooltypen

	KOC	GMB
- aantal leerlingen	klein	groot
- leeftijd van de gebouwen*	oud	nieuw
- aantal gebouwen op het schoolterrein	gering	groot
- bebouwingsdichtheid van het schoolterrein	groot	gering
- aanwezigheid van begroeiing	weinig	veel

De "ideale" KOC-school is van het type dat we aantreffen in de 19e-eeuwse gordel van de stad: ingeklemd tussen woonbebouwing, geheel van steen, maar één ingang, weinig ramen, een speelterrein met stenen tegels aan de achterzijde, dat alleen via de school toegankelijk is**.

De "ideale" GMB-school is in 3.3 al omschreven; dit schooltype vinden we vooral in de naoorlogse nieuwbouw.

Scholen die de bovengenoemde ideaaltypes benaderen*** duiden we eenvoudigheidshalve als KOC- of GMB-scholen aan; daarnaast onderscheiden we een middengroep.

In Tabel 1 zien we hoe KOC- en GMB-scholen verdeeld zijn over de onderzoeks- en de referentiegroep.

Tabel 1	Bouwtype scholen			
	KOC-scholen	Middengroep	GMB-scholen	Totaal
Onderzoeksgroep	3	3	9	15
Referentiegroep	<u>9</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>15</u>
Totaal	12	6	12	30

Uit de tabel blijkt dat de GMB-scholen in de onderzoeksgroep veel sterker vertegenwoordigd zijn dan in de referentiegroep.

Kennelijk is het brandstichtingsrisico voor dit type scholen groter. De verklaring hiervoor is vooral dat deze scholen een groot kwetsbaar oppervlak hebben door hun omvang, laagbouw (dus ook het dak is relatief toegankelijk!), beglazing en de open ruimte rondom de bebouwing. Met andere woorden: aangrijpingspunten voor brandstichting zijn gemakkelijk te vinden.

*= T. Hope: Burglary in schools: the prospects for prevention, Londen 1982.

**= Deze variabele fungeert als benaderingsvariabele voor compactheid van de bouw. Het is immers bekend dat oudere scholen in het algemeen compacter (meerdere verdiepingen, weinig beglazing) gebouwd zijn.

***= De scores zijn relatief (laag, midden, hoog), namelijk in verhouding tot het minimum en maximum in de populatie. De criteria volgens welke scholen als KOC-, GMB- of middengroep-school zijn aangemerkt, vindt u terug in Bijlage 2.

2) Ligging van het schoolterrein in de buurt.

We onderscheiden hier twee factoren: toegankelijkheid en zichtbaarheid.

a) Toegankelijkheid

In de onderzoeksgroep was de toegankelijkheid van het schoolterrein aanzienlijk groter dan in de referentiegroep. Of er was sprake van een officieel openbaar speelterrein (4 gevallen) óf het schoolterrein was weliswaar omgeven door een muur, hek of schutting, maar zonder effect (11 gevallen): de omheining was te laag, omsloot het terrein maar gedeeltelijk of werd met het oog op mogelijke vernieling maar niet meer afgesloten.

Daarentegen antwoordden 7 van de 15 schoolhoofden uit de referentiegroep dat de afscherming van het niet openbare speelterrein effectief was. In 2 gevallen was er helemaal geen speelterrein en in de overige 6 gevallen was het terrein officieel openbaar. Kortom: bij geen van de 15 was er sprake van de tweeslachtige situatie van een officieel niet, maar de facto wel openbaar speelterrein.

b) Zichtbaarheid

In de vragenlijst waren vragen opgenomen over de zichtbaarheid van de school voor omwonenden en vanaf de openbare weg; ook de interviewer zelf gaf een oordeel*. Op basis van beide beoordelingen zijn de scholen gescoord als goed, matig of slecht zichtbaar. Tabel 2 laat zien hoe het in de onderzoeks- en de referentiegroep met de zichtbaarheid gesteld was.

Tabel 2	Zichtbaarheid van de scholen			
	Goed	Matig	Slecht	Totaal
Onderzoeksgroep	-	4	11	15
Referentiegroep	8	3	4	15
Totaal	8	7	15	30

Geen enkele van de scholen uit de onderzoeksgroep kon als goed zichtbaar worden aangemerkt tegenover ruim 50% in de referentiegroep. Het is duidelijk, dat een geringe mate van zichtbaarheid het voor potentiële ouders aantrekkelijker maakt om hun snode plannen tot uitvoering te brengen.

We willen hier ook nog aanstippen dat 10 van de 15 respondenten uit de referentiegroep opgaven dat omwonenden alert waren tegenover slechts 1 op de 15 in de onderzoeksgroep. Uiteraard is een dergelijke vorm van sociale controle alleen maar denkbaar bij ~~een~~ minimale zichtbaarheid van school en schoolterrein. Het zou verleidelijk zijn om te concluderen dat zichtbaarheid "vanzelf" leidt tot alertheid van omwonenden. Daarbij speelt o.i. echter ook de band tussen school en buurt een rol, met name de mate waarin omwonenden zelf kinderen op school hebben en de betrokkenheid van omwonenden en ouders bij het schoolgebeuren.

*P
maximale?*

*= Meer details over de scoring van deze factor zijn te vinden in Bijlage 2.

Wat dit betreft beschikken we alleen over anekdotische informatie van respondenten*; het onderzoek was niet zodanig opgezet dat de invloed van dergelijke factoren kon worden nagegaan.

Bovengenoemde verschillen tussen de onderzoeks- en de referentiegroep blijken er ook toe te leiden dat de onderzoeksgroep in sterkere mate dan de referentiegroep getroffen wordt door vandalisme en inbraak. Tabel 4 laat dit zien.

Tabel 4 Overlast door andere vormen van criminaliteit**

	Vandalisme			Inbraak		
	Veel	Matig	Weinig	Veel	Matig	Weinig
Onderzoeksgroep	7	5	3	10	1	4
Referentiegroep	1	3	11	4	2	9

Scholen in de onderzoeksgroep waren dan ook meer overgegaan tot het aanbrengen van slagvast glas: 8 van de 15 scholen hadden deels of geheel ramen van slagvast materiaal. In de referentiegroep waren dat er maar 3.

Scholen in de onderzoeksgroep blijken dus over de hele linie meer last te hebben van kleine criminaliteit dan scholen in de referentiegroep. Deze scholen hebben kennelijk eigenschappen die crimineel gedrag uitlokken, waarbij brandstichting voor potentiële daders één van de mogelijkheden is. De keuze voor brandstichting hangt in deze optiek af van het gemak waarmee een school in brand kan worden gestoken. Het bleek dat scholen in de onderzoeksgroep gemiddeld brandgevoeliger*** waren dan scholen in de referentiegroep. In de enquête is gevraagd of de school naar de mening van de respondent gemakkelijk in brand gestoken kon worden. Er werd doorgevraagd naar de mate waarin bij buitenmuren, binnenmuren, vloeren en plafonds van brandbare materialen gebruik was gemaakt. Op basis daarvan kwamen respondent en enquêteur tot een beoordeling "gemakkelijk", "moeilijk" of "matig". De resultaten worden weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5 "Kan de school gemakkelijk in brand worden gestoken?"

	Gemakkelijk	Matig	Moeilijk
Onderzoeksgroep	8	4	3
Referentiegroep	1	8	6

*= Illustratief is het verhaal van een schoolhoofd, die zozeer vertrouwde op de sociale controle in de buurt dat hij het niet nodig vond om alle ramen af te sluiten. Het speelterrein vóór de school was volstrekt openbaar, maar "zelfs de bloemetjes voor de school houden het".

**= In Bijlage 2 wordt aangegeven wat de betekenis van "veel", "weinig" en "matig" is.

***= Wij definiëren brandgevoelig als: de technische brandveiligheid in relatie tot de branduitbreiding en de daaruit voortvloeiende schade.

Het verschil in brandgevoeligheid tussen de onderzoeks- en de referentiegroep kan grotendeels op het conto van de noodgebouwen geschreven worden.

Overigens is het beoordelen van de factor brandgevoeligheid in het kader van dit onderzoek een moeilijke zaak. Hier zijn allerlei factoren in het geding, die ook voor een specialist moeilijk te beoordelen zijn. In feite kent bijna iedere school wel een brandgevaarlijke plek: zo is het bijna altijd mogelijk om iets brandends door een raam te gooien. Soms blijkt pas achteraf dat een school kwetsbaar is*.

Geen duidelijk verschil tussen onderzoeks- en referentiegroep werd geconstateerd wat betreft buitenschools gebruik van de schoolgebouwen. In de referentiegroep was er iets meer sprake van avond- of weekeindgebruik, namelijk in 11 van de 15 gevallen tegenover 9 van de 15 bij de onderzoeksgroep.

Ook wat betreft het houden van sluitrondes kon geen duidelijk verschil geconstateerd worden. Hieruit zou de conclusie getrokken kunnen worden dat de "waakzaamheid" van de scholen in de onderzoeksgroep niet beneden het gemiddelde is**.

3.5 Additionele informatie over de onderzoeksgroep

Aan scholen uit de onderzoeksgroep werd een aantal vragen gesteld over de brandstichting zelf, waarvan in het onderstaande de resultaten volgen.

- Over daders was bij de scholen maar weinig bekend. Van de 15 respondenten gaven er 10 op "geen idee" te hebben wie de daders waren, een "vermoeden" leefde bij 4 respondenten en er was er maar één die zeker wist wie de daders waren. Er was één school die (spontaan) opgaf bij de politie navraag gedaan te hebben; de politie weigerde echter de namen van de daders te verschaffen.
- In 9 van de 15 gevallen was er niet of in zeer geringe mate sprake van storing van het onderwijs. In 3 gevallen werd er tijdelijk een oplossing gevonden door klassen elders onder te brengen.
- In 3 gevallen was er sprake van ernstige en ook blijvende niet-materiële schade. In 1 geval werd een afgebrand lokaal tot ongenoegen van de schoolleiding niet herbouwd. In 2 gevallen, bij zeer grote branden, werd het onderwijs ernstig verstoord, terwijl ook de sfeer op school verslechterde.

*= Een sprekend voorbeeld hiervan was een brand in een van tevoren als zeer brandveilig ingeschatte school, waarbij op het dak een lichtkoepel werd vernield en vervolgens iets brandends naar binnen werd gegooid. Er ontstond daarop een forse branddoorslag boven de verlaagde plafonds; bij deze mogelijkheid had men nooit stil gestaan.

**= Het houden van een sluitronde is overigens geen perfecte graadmeter voor de waakzaamheid. Zo is het zeer wel mogelijk dat de afsluitdiscipline onder leerkrachten (of werksters) op zich voldoende is.

- Het was opvallend dat de respondenten uit de onderzoeksgroep veel met spontane opmerkingen kwamen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat de kleine criminaliteit in het algemeen een probleem was voor deze scholen. De opmerkingen hadden betrekking op allerlei onderwerpen, maar één onderwerp sprong er duidelijk uit: de positieve ervaringen met stil alarm. Van de 15 respondenten uit de onderzoeksgroep kwamen er 9 uit zichzelf met opmerkingen over een stil alarm. Daarvan vonden er 7 dat het alarm duidelijk geholpen had om het aantal inbraken terug te brengen. Ook werd er in enkele gevallen een teruggang in de schade door vandalisme geconstateerd. Er waren 2 respondenten die opgaven dat het alarm niet of nauwelijks geholpen had. In de referentiegroep waren er 4 die dit onderwerp aansneden, waarvan 3 met positieve strekking.
- Eén schoolhoofd kwam met de mededeling dat er veel minder werd ingebroken sinds de school begonnen was consequent de schade op aangehouden daders uit de buurt te verhalen.

3.6 Zijn de resultaten van het veldonderzoek ook toepasbaar op de sector sociaal-culturele gebouwen?

Sociaal-culturele centra zijn in zoverre te vergelijken met scholen, dat het ook in deze sector gaat om wijkgebonden voorzieningen met een openbaar karakter. Met het oog hierop is te verwachten dat bij brandstichtingen dezelfde factoren een rol spelen als bij scholen: de bouwwijze en ligging van de gebouwen, en mogelijk ook de alertheid van omwonenden. In wijken van recente datum zijn scholen en andere openbare voorzieningen nogal eens geconcentreerd op terreinen, die op enige afstand van de woonbebouwing gesitueerd zijn. Dergelijke losstaande, veelal van meerdere kanten te benaderen gebouwen vormen een dankbaar doelwit voor brandstichting, vandalisme en inbraak.

We moeten echter de verschillen tussen scholen en gebouwen in de sociaal-culturele sector niet uit het oog verliezen: sociaal-culturele voorzieningen bestaan meestal uit één gebouw, zonder een duidelijk bijbehorend terrein (wat betekent dat de toegankelijkheid in het algemeen groot is), de gebouwen zijn in het recente verleden neergezet en de relatie met de buurt is anders dan bij scholen door het verschil in functie*.

*- Over de gewenste functie van de voorziening zal in het algemeen in de buurt minder eenstemmigheid bestaan dan bij scholen, wat op zich een motief kan opleveren voor vandalisme en brandstichting.

HOOFDSTUK 4 PREVENTIE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden voor de sectoren 1 en 2 aanbevelingen voor preventieve maatregelen gepresenteerd. Daarbij worden in de eertse plaats de uitkomsten van het voorliggende onderzoek gebruikt, maar ook de resultaten van buitenlands onderzoek worden in de beschouwing betrokken. Sector 3 is zo heterogeen van karakter dat hiervoor geen specifieke aanbevelingen geformuleerd worden.

4.2 Preventieve maatregelen voor scholen

In hoofdstuk 2 is vastgesteld dat de totale schade in de afgelopen jaren varieert tussen 2 en 3 miljoen gulden per jaar. Dit gegeven is van belang om de verhoudingen in het oog te houden. Een dergelijk bedrag zou als bovengrens gehanteerd kunnen worden voor de jaarlijks voor preventie uit te trekken middelen, waarbij dan nog geen rekening wordt gehouden met de immateriële schade door verstorning van het onderwijs en eventuele sfeerverslechtering op de scholen. In de meeste gevallen valt het met de niet-materiële schade wel mee, al is bij de grootste branden deze schadepost niet te verwaarlozen.

Voorzover preventieve maatregelen ook effectief zijn tegen vandalisme en/of inbraak slaat men twee vliegen in een klap en hoeft aan bovengenoemd maximumbedrag niet de hand te worden gehouden. Uit dit onderzoek is gebleken dat er een samenhang bestaat tussen schade door brandstichting en schade door inbraak en vandalisme. De exacte kwantitatieve betekenis van deze samenhang viel echter buiten het kader van de onderzoeksopdracht.

In hoofdstuk 2 wezen wij op het feit dat de schade in sterke mate geconcentreerd is bij noodgebouwen. Dit hoeft geen verontrusting te wekken voorzover bij de keuze van deze bouwvorm van te voren al in de juiste mate met dergelijke kosten is rekening gehouden. Daarbij komt nog de geruststellende gedachte dat met de daling van het Amsterdamse leerlingental de noodscholen in de komende jaren vanzelf uit de roulatie zullen gaan.

In hoofdstuk 3 is vastgesteld dat brandstichtingen met name plaats vinden in schoolgebouwen met bepaalde ongunstige eigenschappen qua bouwwijze en ligging. Bij de bouw van scholen zou met de bevindingen van het veldonderzoek kunnen worden rekening gehouden (zie voor een samenvatting daarvan 3.3, p.15).

Nu liggen de meeste van deze eigenschappen na de bouw vast, maar toch kunnen de resultaten van het onderzoek ook voor de bestaande bouw gebruikt worden. De uitkomsten van het derde hoofdstuk kunnen immers op een nuttige manier worden omgekeerd: preventieve inspanningen kunnen het best gericht worden op scholen die qua bouwwijze en ligging als kwetsbaar zijn aan te merken.

Met dit al is niet gezegd dat preventieve maatregelen per sé geld moeten kosten. We beginnen de lijst van aanbevelingen dan ook met maatregelen die niet of nauwelijks financiële offers vergen.

4.2.1 Maatregelen met geen of geringe financiële offers

Een van de factoren, die in hoofdstuk 3 onder "ligging" gevat zijn, is op korte termijn te manipuleren: de toegankelijkheid van het schoolterrein. Bij scholen, die van brandstichting te lijden hebben gehad, is veelal sprake van een tweeslachtige situatie met betrekking tot het schoolterrein: officieel is het terrein niet openbaar en er is dan ook een omheining, maar die afscherming heeft in de praktijk geen effect. Een dergelijke stand van zaken, waarbij een norm wel gesteld maar niet geëffectueerd wordt, lokt verdere normoverschrijdingen uit. Het is dan ook beter om de feitelijke openbaarheid van het terrein te erkennen onder voorwaarde van afspraken met groepen gebruikers over wat op het terrein wel en niet is toegestaan*. De school dient bij het maken van afspraken duidelijk te maken dat niet gearzeld zal worden om eventuele toekomstige schade te verhalen.

Voorwaarde voor een dergelijke aanpak is dat de gebruikers als groep aanspreekbaar zijn. Om het contact tot stand te brengen zou in sommige situaties gebruik kunnen worden gemaakt van tussenpersonen als buurt- en jongerenwerkers.

Het is niet aan te raden om te proberen van de school een "bunker" te maken door het installeren van "ondoordringbare" omheiningen. De financiële, sociale en onderwijskundige bezwaren van een dergelijke aanpak zijn zonneklaar. De achterliggende behoefte aan een speelterrein wordt niet bevredigd, wat elders zijn negatieve weerslag zal vinden. Daar komt nog bij dat in de praktijk geen enkele omheining absoluut ondoordringbaar blijkt te zijn en veelal alleen maar aanleiding geeft tot vernielingen.

Uit de voorafgaande hoofdstukken is ook naar voren gekomen dat brandstichtingen plaatsvinden op momenten dat er niemand in de school aanwezig is. Met dit gegeven in het achterhoofd verdient het aanbeveling om de mogelijkheden voor toezicht op de kritieke tijden te onderzoeken.

Van extra toezicht door de beheerder moet niet te veel verwacht worden. Veel scholen hebben geen eigen beheerder en de situatie dat de beheerder op het schoolterrein woont is eerder uitzondering dan regel. Wel kan van de beheerder, of een ander daarvoor aan te wijzen verantwoordelijk persoon, gevraagd worden om dagelijks (ook na avondgebruik) een sluitronde te houden, waarbij erop wordt toegezien dat:

- alle deuren en ramen gesloten zijn
- brandgevaarlijke materialen niet rondslingeren op het terrein
- niemand in het gebouw is achtergebleven.

Een dergelijke aanpak werkt ook preventief tegen inbraak.

Aan de politie kan worden gevraagd om bij de surveillances 's avonds, 's nachts, in de weekeinden en tijdens de schoolvakanties extra aandacht aan de school te besteden.

*- Overigens kan deze aanpak financiële consequenties met zich mee brengen, bijvoorbeeld als er op het schoolterrein speelvoorzieningen zullen worden aangebracht.

Tenslotte wijzen wij op mogelijkheid dat scholen zelf trachten in te werken op (potentiële) daders. In de voorafgaande hoofdstukken is vastgesteld dat brandstichting en vandalisme in de praktijk hand in hand gaan. Ons inziens zijn er goede redenen om het verschijnsel brandstichting zo niet als een vorm, dan toch wel als een pendant van vandalisme te beschouwen.

Zoals bekend is er op verschillende Amsterdamse scholen in het lesprogramma plaats ingeruimd voor anti-vandalisme programma's. Er wordt in de bestaande lespakketten echter geen aandacht besteed aan brandstichting, waarvoor ook landelijk nog geen lesmateriaal is ontwikkeld. Er is wel lesmateriaal voorhanden over brandpreventie in het algemeen: het lespakket "Spelen met vuur" voor kinderen van zes tot negen jaar en de lesbrief "Vuur, vriend of vijand" voor oudere leerlingen, beiden uitgegeven door het Nationaal Brandpreventie Instituut in Den Haag.

Blijkens ervaringen in het buitenland* hoeft voor gebrek aan interesse bij leerlingen niet gevreesd te worden. Vuur is een onderwerp dat kinderen fascineert, terwijl het ook als belangrijk natuurverschijnsel in het lesprogramma aandacht verdient.

4.2.2 Maatregelen met financiële consequenties

We behandelen hier voornamelijk technopreventieve maatregelen op bouwkundig en elektronisch gebied, die op basis van de resultaten van dit onderzoek en/of volgens buitenlandse publikaties als het meest nuttig kunnen worden aangemerkt.

Alvorens over te gaan tot de lijst van aanbevelingen wijzen wij de scholen met nadruk op mogelijkheid om bij de gemeentelijke brandweer kosteloos een brandpreventie-advies in te winnen; de brandweer is gaarne bereid dit te verstrekken. Uiteraard zal de uitvoering van de aanbevelingen van het advies wel financiële gevolgen hebben.

Omdat de hier behandelde maatregelen financiële offers vragen vestigen we nogmaals de aandacht op de mogelijkheid van selectieve inzet in scholen die op voorhand als kwetsbaar moeten worden aangemerkt. Het begrip "kwetsbare school" kan op verschillende manieren worden geoperationaliseerd:

- scholen waarin recentelijk brand is gesticht;
- scholen die op de in hoofdstuk 3 en Bijlage 2 gegeven schalen hoog scoren;
- scholen in de meest getroffen buurten (zie daarvoor hoofdstuk 1).

Over de effectiviteit van brandalarm-systemen kan, bij gebrek aan ervaring in Amsterdam, in dit rapport geen uitspraak worden gedaan. Niettemin valt te overwegen om in een scholen met een hoog risico dergelijke systemen aan te leggen.

Het inhuren van een bewakingsdienst voor álle Amsterdamse scholen zou een te kostbare aangelegenheid zijn, maar voor scholen met een hoog risico kan bewaking op de kritieke uren (zie daarvoor 2.2) wel degelijk de moeite waard zijn, mede met het oog op het voorkomen van vandalisme en inbraak.

*= BCP beschikt over de specificatie van een Zwitsers lespakket, waarbij wordt samengewerkt tussen school en brandweer.

De volgende bouwkundige maatregelen verdienen overweging:

- Het aanbrengen van slagvaste ruiten.
Ruiten (met name op de begane grond) behoren tot de meest kwetsbare punten van een schoolgebouw. In hoofdstuk 2 is vastgesteld dat een groot deel van de brandstichtingen plaats vindt door middel van het vernielen van ruiten en het naar binnen gooien van brandende voorwerpen. Zoals bekend behoort het ingooien van ruiten tot de favoriete vormen van vandalisme. Daarnaast fungeren ramen dikwijls als entree voor inbrekers.
Het bezwaar van slagvaste materialen is dat ze veelal zelf brandbaar zijn. Bij de 15 gevallen in de onderzoeksgroep van het veldonderzoek was er 2 keer sprake van het in brand raken van plexiglas of perspex ruiten. In beide gevallen ontstond er ook achter de ruit enige schade.
- Het aanbrengen van moeilijk brandbare gordijnen of in plaats daarvan zonwering aan de buitenzijde.
Het argument hiervoor is eveneens dat zo vaak brandende voorwerpen door ruiten naar binnen worden gegooid. Er kan dan via brandende gordijnen branddoorslag optreden naar de rest van het gebouw.
- Het ontoegankelijk maken van (platte) daken.
Het wordt nog wel eens over het hoofd gezien dat daken (vooral die met lichtkoepels erop) tot de kwetsbare punten van een schoolgebouw behoren, zeker als er sprake is van laagbouw. Er zijn verschillende manieren om de toegang tot daken te bemoeilijken, bijvoorbeeld het aanbrengen van anti-klimijzers en het binnen de muren brengen van de waterafvoer. Uitgebreide informatie hierover is te vinden in de map "Scholen en Vandalisme".
- Het impregneren van noodscholen.
Gezien het hoge brandstichtingsrisico is het brandwerend impregneren van noodscholen een optie die de aandacht verdient.

4.3 Preventieve maatregelen in jongerencentra, buurthuizen en wijkcentra.

De tijd ontbrak om in deze sector veldonderzoek te verrichten. Aan de hand van de gegevens uit hoofdstuk 2 en de bevindingen van 3.6 kunnen echter niettemin een aantal aanbevelingen worden gedaan:

- In 3.6 is gesteld dat de mate van zichtbaarheid van de gebouwen zeer waarschijnlijk een rol speelt bij de criminaliteitsgevoeligheid ervan. Deze les kan voor de nieuwbouw ter harte worden genomen, terwijl bij de bestaande bouw preventieve maatregelen met name getroffen zouden moeten worden in slecht zichtbare gebouwen.
- Brandstichtingen in deze sector zijn zeer sterk geconcentreerd in noodgebouwen en semi-permanente behuizingen. Het is waarschijnlijk niet alleen de grote brandgevoeligheid van dergelijke gebouwen die daarbij een rol speelt; sommige buurt- en jongerenwerkers, met wie contact gelegd is, waren van mening dat een niet-permanente ("tweedehands") behuizing bij jongeren sterke weerstanden oproept.

Hoewel geen harde bewijzen voorlagen werd in enkele gevallen naar voren gebracht dat hierin het motief voor de brandstichting gezocht moest worden.

Al met al kan men zich afvragen of het neerzetten van niet-permanente gebouwen een werkelijke kostenbesparing oplevert. Met behulp van de schadecijfers uit dit rapport is het mogelijk zich hierover een oordeel te vormen.

- In hoofdstuk 1 is geconstateerd dat brandstichtingen in deze sector sterk geconcentreerd zijn in de stadsdelen Westelijke Tuinsteden en Nieuw-West*. Dit roept de vraag op hoe lang doorgegaan kan worden met het scheppen van dergelijke voorzieningen in deze stadsdelen. Een mogelijk alternatief is het aanmoedigen van ondernemers tot het vestigen van uitgaansgelegenheden in deze buurten. Hierin schuilt geen cynisme: het is aan te nemen dat gebouwen van een herkenbare particuliere eigenaar niet zo gauw in brand zullen worden gestoken als die van min of meer anonieme organisaties in de sociaal-culturele sector.
- Technopreventieve maatregelen moeten ons inziens met name gezocht worden in het aanbrengen van stil alarm. Het aandeel van inbraak met brandstichting in het totaal aantal brandstichtingen is immers hoog. Een definitieve beoordeling van de kosten-baten effectiviteit van dergelijke voorzieningen zal echter moeten wachten totdat onderzoek is verricht naar inbraaken.
- Tenslotte wijzen wij op hetgeen gesteld wordt in de nabeschuiving van de case-study de Aker.

*= Er zijn aanwijzingen dat gebouwen in deze sector fungeren als strijdterrein voor jeugdbendes, waarbij het zover kan komen dat men beurtelings "elkaars" gebouw in brand steekt.

SAMENVATTING

In dit rapport worden 3 sectoren onderscheiden: scholen, sociaal-culturele gebouwen en overige openbare gebouwen.

SCHADE

De totale schade in 1983 bedroeg f 3,8 mln. in 1983 en f 5,1 mln. in 1984.

In de sector scholen is de jaarlijkse schade f 2 à f 3 mln. ten gevolge van 30 à 40 brandstichtingen, waarvan een groot gedeelte met slechts geringe schade. Het merendeel van de schade wordt veroorzaakt door enkele grote gevallen.

Bij sociaal-culturele gebouwen is het aantal brandstichtingen geringer (12 in 1983 en 7 in 1984), terwijl de totale schade rond de f 1 mln. ligt. Ook hier is de schade sterk geconcentreerd in enkele gevallen.

Het aantal brandstichtingen en de objectkeuze bij overige openbare gebouwen is zeer wisselend. De schade bedroeg in 1983 f 0,7 mln. en in 1984 f 1,4 mln. Een opsomming van de gevallen is te vinden op pagina 6.

SPREIDING OVER DE STAD

Bij scholen is het aantal brandstichtingen per inwoner en het brandstichtingsrisico het grootste in de randgebieden van de stad: de stadsdelen Noord, Westelijke Tuinsteden, Oost en Zuid-Oost.

Brandstichtingen in de sector sociaal-culturele gebouwen vinden vooral plaats in de Westelijke Tuinsteden en Nieuw-West.

Nemen we beide sectoren tezamen, dan blijkt de spreiding van brandstichting en vandalisme sterk overeen te stemmen.

TIJDSTIP VAN BRANDSTICHTING

In scholen wordt het meest 's avonds (en dan vooral de vroege avond) brand gesticht. In weekeinden en vakantieperiodes verdubbelt het aantal brandstichtingen.

Sociaal-culturele gebouwen worden vooral 's nachts in brand gestoken.

MODUS OPERANDI

Bij scholen zijn de ramen kwetsbaar: in veel gevallen wordt iets brandbaars naar binnen gegooid, terwijl daarnaast ook binnen het gebouw brand wordt gesticht (wat gemiddeld de grootste schade oplevert) nadat de daders door een raam zijn binnengedrongen.

Bij sociaal-culturele gebouwen overheerst de combinatie van inbraak en brandstichting, wat ook per geval de grootste schade oplevert.

Omdat van een niet te verwaarlozen aantal gevallen de oorzaak onbekend is moet men voorzichtig zijn met conclusies.

DE INVLOED VAN BOUWWIJZE EN LIGGING VAN SCHOLEN

Door een veldonderzoek in de sector scholen is gebleken dat grote, moderne, breed uit gebouwde scholen een groter brandstichtingsrisico hebben dan kleine, oude, compact gebouwde scholen.

*= Hieronder worden verstaan: jongerencentra, buurthuizen en wijkcentra.

Daarnaast werken **toegankelijkheid** van het schoolterrein en **slechte zichtbaarheid** van de school risicoverhogend.

Scholen die te lijden hebben van brandstichting hebben ook meer dan gemiddeld last van **vandalisme en inbraak**. Kennelijk werken de bovengenoemde factoren **verschillende vormen van kleine criminaliteit** in de hand.

Uit het veldonderzoek kwam tevens naar voren dat de ervaringen met **stil-alarm systemen tegen inbraak en vandalisme** zeer positief waren.

PREVENTIEVE MAATREGELEN

De kosten van preventieve maatregelen dienen te worden afgewogen tegen de baten, waarvoor de jaarlijkse schade een bovengrens is.

In de sector **scholen** zijn de volgende maatregelen met **geen of geringe financiële consequenties** denkbaar:

- Het maken van afspraken met de buurtjeugd over het gebruik van het schoolterrein;
- Het dagelijks houden van sluitrondes met controles op de kwetsbare plaatsen van het gebouw;
- Extra aandacht door politie-surveillanceteams op de gevoelige uren;
- In het kader van anti-vandalisme lesprogramma's aandacht schenken aan brandpreventie en brandstichting.

Maatregelen met financiële consequenties kunnen gericht worden op de meest kwetsbare scholen. Dit geldt bijvoorbeeld voor kostbare zaken als het aanleggen van een brandalarm of het inhuren van een bewakingsdienst.

Over **technopreventieve maatregelen** kan kosteloos een advies gevraagd worden bij de Gemeentelijke Brandweer.

Op basis van dit onderzoek komen vooral de volgende maatregelen in aanmerking:

- Het aanbrengen van slagvaste ramen (mede met het oog op het voorkomen van vandalisme en inbraken);
- Het aanbrengen van brandwerende gordijnen;
- Het ontoegankelijk maken van (platte) daken (bijvoorbeeld door anti-klimijzers);
- Het impregneren van (houten) noodscholen.

De bovengenoemde aanbevelingen komen ook in aanmerking voor de sector **sociaal-culturele gebouwen**, met dien verstande dat de totale schade daar geringer is. In deze sector moet, gezien de hoge frequentie van inbraak met brandstichting, tevens gedacht worden aan het aanleggen van stil alarm-systemen. Opvallend in deze sector is de concentratie van brandstichtingen in de **Westelijke Tuinsteden** en **Nieuw-West**. Dit roept de vraag op hoe lang men nog kan doorgaan met de bouw van voorzieningen aldaar; een alternatief is het aanmoedigen van de creatie van uitgaansgelegenheden door de particuliere sector.

BIJLAGE 1: CASE-STUDY BUURTHUIS DE AKER.

Inleiding

In dit rapport is met name aandacht besteed aan brandstichtingen in scholen; de tijd ontbrak om ook in de sector sociaal-culturele gebouwen een veldonderzoek te verrichten. Om dit gemis enigszins te compenseren wordt in deze bijlage uitgebreid aandacht geschonken aan de brandstichting in buurthuis de Aker in Amsterdam-Osdorp, die is uitgekozen met het oog op de aanzienlijke schade die daarbij werd aangericht.

De brandstichting

Buurthuis de Aker ligt aan de rand van de stad en is aan drie zijden omgeven door woonbebouwing; aan de achterzijde van het gebouw is een boerenbedrijf gevestigd. In 1984 is naast het bestaande houten gebouw begonnen met nieuwbouw, die ten tijde van de brandstichting grotendeels gereed was. De gebouwen zijn voor omwonenden redelijk zichtbaar, al is de ingang van de houten bouw door de U-vorm van het gebouw enigszins aan het zicht onttrokken.

Op zaterdag 29 december 1984 om zes uur 's avonds werd door omwonenden in de nieuwbouw brand geconstateerd; politie en brandweer werden gealarmeerd en de brand kon beperkt worden gehouden tot een zaal en een aantal houten onderdelen van het gebouw. De uiteindelijke schade was echter aanzienlijk, omdat er bij het verbranden van isolatiematerialen in het gebouw gassen waren vrijgekomen, die de constructie van een aantal muren hadden aangetast. Deze muren moesten geheel vernieuwd worden.

Achteraf bleek dat de daders waren binnengedrongen door een ruit kapot te slaan. Er was in het gebouw, dat immers nog in aanbouw was, geen alarminstallatie aanwezig*, zodat de indringers zich onopgemerkt in het gebouw konden bewegen. In een van de zalen lag isolatiemateriaal opgestapeld, dat met brandstof was overgoten en in brand gestoken. Hoewel het interieur van het gebouw als zeer moeilijk brandbaar moet worden gekenschetst, is er door zeer sterke warmte-ontwikkeling toch een binnenbrand ontstaan.

De daders moeten aan het eind van de middag zijn binnengedrongen in de in die tijd van het jaar vroeg invallende duisternis. Later werd geconstateerd dat er op dezelfde dag bij de ingang van de houten bouw -die zoals reeds aangestipt, slecht zichtbaar is- een fles met brandende vloeistof naar binnen was gegooid zonder brand te veroorzaken.

Achtergronden

Om inzicht te krijgen in de achtergronden van de brandstichting is een gesprek gevoerd met dhr. Bouhuis, die werkzaam is in het buurthuis. Naar zijn zeggen is het volstrekt onduidelijk wie de daders geweest zijn. Hij opperde weliswaar verschillende mogelijkheden, maar voegde daaraan toe dat voor geen daarvan een spoor van bewijs is.

*= Bij de oplevering van de nieuwbouw in september 1985 is het gebouw voorzien van een stil-alarm installatie.

In 1981 was de houten bebouwing al eens in brand gestoken; men had toen het sterke vermoeden (overigens zonder dat er daders zijn aangehouden) dat de daders gezocht moesten worden in een groep jongeren die kort tevoren het buurthuis de rug hadden toegekeerd, na het min of meer gedwongen vertrek van een (in de woorden van dhr. Bouhuis) solidaire jongerenwerker. Deze groep was daarna naar een ander buurthuis gegaan, maar had in de afgelopen jaren nog enkele malen bij de Aker aangeklopt als hun de toegang tot het andere buurthuis weer eens ontzegd was. Hen werd dan te verstaan gegeven dat ze niet meer welkom waren. In oktober 1984 werd de groep definitief uit het andere buurthuis gezet (waar toen ook het jongerenwerk gestopt werd), maar had zich daarna niet bij de Aker gemeld.

Op de vraag of de Aker soms fungeert als strijdterrein van elkaar beconcurrerende jeugdgroepen antwoordde dhr. Bouhuis ontkennend. Hij achtte het niettemin mogelijk, dat de genoemde jeugdgroep vanwege "oud zeer" de brandstichting gepleegd had, maar opperde dat het net zo goed buurtbewoners konden zijn geweest die om de een of andere reden wrok koesterden tegen het buurthuis, of ook een "pyromaan". Van vandalisme had de Aker volgens dhr. Bouhuis niet te lijden. Er waren ook geen problemen met de jongeren die ten tijde van de brandstichting van het buurthuis gebruik maakten. Tijdens de bouw hadden er meerdere inbraken plaatsgevonden, waarbij bouwmaterialen gestolen waren. Navraag leerde dat deze diefstallen niet bij de verzekeraar gemeld waren*.

Nasleep

Van de brandstichting is aangifte gedaan bij de politie, waarbij direct werd duidelijk gemaakt dat het proces-verbaal bij gebrek aan concrete aanwijzingen zou worden opgelegd. De politie was niet meer te weten gekomen dan dat buurtbewoners op de bewuste dag "jongeren in de buurt van het gebouw gezien hadden".

Dhr. Bouhuis ervaart deze gang van zaken als zeer teleurstellend, vooral omdat een en ander een demoraliserend effect op de buurt had gehad. Naar zijn mening had een wijkagent** bij het uitzoeken van de zaak een nuttige rol kunnen spelen.

Na de brandstichting is er rondom de nieuwbouw buitenverlichting aangelegd en er hebben zich sindsdien geen incidenten meer voorgedaan.

Nabeschoowing

Gezien de doelbewuste manier waarop de daders te werk zijn gegaan (zie ook de poging tot brandstichting in de houten bouw) en het feit dat er door de indringers niets gestolen was, kan dit incident niet als simpel "vandalisme" worden afgedaan; gevoelens van wraak moeten een rol gespeeld hebben. Hoewel begrijpelijk, gezien de werkdruk van de politie en de geringe verhaalsmogelijkheden, is het betreurenswaardig dat er geen nader onderzoek heeft plaats gevonden.

*= Tijdens de bouw was de zgn. Constructie All Risk verzekering van kracht, die door de opdrachtgever, de Dienst Openbare Werken van de gemeente Amsterdam, bij het gemeentelijk Verzekeringsbedrijf was afgesloten. Uiteindelijk is de volledige schade uitgekeerd.

**= Er is voor het district Osdorp maar één wijkagent.

Ook al hadden eventuele naspeuringen geen succes gehad, dan was tenminste de indruk vermeden dat een dergelijk vergrijp geheel zonder gevolgen blijft. Wij wijzen op de stellingname van dhr. Bouhuis, die er op neer komt dat letterlijk en figuurlijk de afstand tot de politie te groot is, omdat de wijkagent een zo groot gebied bestrijkt.

De grote omvang van de schade is deels te wijten aan de ongelukkige (!) omstandigheid dat er bij het verbranden van het isolatiemateriaal schadelijke gassen zijn vrijgekomen.

Bij de gehanteerde modus operandi, waarbij de daders in het gebouw binnendringen en rustig hun gang kunnen gaan, zijn de mogelijkheden voor brandstichting (met forse schade) het grootst. Wat dit betreft slaat men met inbraakpreventieve voorzieningen als alarminstallaties twee vliegen in een klap.

Met dit incident wordt opnieuw de aandacht gevestigd op de kwetsbaarheid van bouwplaatsen, die in dit geval gestalte kreeg door het nog ontbreken van alarmvoorzieningen en de aanwezigheid van losliggend isolatiemateriaal. De buitenverlichting, die achteraf is aangelegd, heeft kennelijk goed gewerkt, maar aangenomen moet worden dat de daders inmiddels hun gram wel hadden gehaald. In de verzekeringsvoorwaarden zijn geen expliciete eisen met betrekking tot de beveiliging van het object opgenomen*. Uit het feit, dat de diefstallen van bouwmaterialen niet aan de verzekeraar zijn doorgegeven, blijkt dat dit kennelijk al als een normaal verlies tijdens de bouw beschouwd wordt.

Uit contacten met andere slachtoffers van brandstichting in de sector sociaal-culturele gebouwen blijkt dat het fenomeen "daders onbekend, maar wel vermoedens" geen uitzondering is. Kennelijk worden dergelijke vermoedens hetzij niet doorgegeven aan de politie, hetzij door de politie als te weinig concreet beschouwd om actie te ondernemen.

*= Vanuit praktisch beveiligingsoogpunt ware het overigens logischer dat het beveiligingsrisico rust op de uitvoerder in plaats van de opdrachtgever.

BIJLAGE 2: TOELICHTING OP DE IN HOOFDSTUK 3 GEHANTEERDE SCHALEN

Waardering op de KOC/GMB-schaal

Het volgende schema geeft aan hoe de zes criteria, die op pag. 14 vermeld worden, zijn gewaardeerd.

Criterium	type KOC	middengroep	type GMB
Aantal leerlingen	tot 150	150 tot 250	meer dan 250
Leeftijd gebouwen*	boven de 40 jaar	20 tot 40 jaar	tot 20 jaar
Aantal gebouwen	1	1+gymzaal	meer dan 1+gymzaal
Grootte terrein		subjectief	
Bebouwingsdichtheid		subjectief	
Begroeiing		subjectief	

*= Bij meerdere gebouwen werd de leeftijd van het hoofdgebouw genomen; bij gelijkwaardige gebouwen het gemiddelde.

Grootte van het terrein en bebouwingsdichtheid zijn subjectief geschat omdat deze in het algemeen bij respondenten niet bekend waren. Nameten zou in veel gevallen een bewerkelijke aangelegenheid zijn geworden. Mate van begroeiing kon niet anders dan subjectief geschat worden.

Vervolgens werden er aan de waarderingen KOC, middengroep en GMB cijfers toegekend, resp. -1, 0 en +1. De cijfers voor de zes criteria werden opgeteld en de totaalwaardering vond als volgt plaats:

<u>Eindoordeel</u>	<u>Totaalscore</u>
KOC	kleiner dan -2
Middengroep	tussen -2 en +2
GMB	groter dan +2

Scoring zichtbaarheid

Aan de respondent werd het oordeel "goed", "matig" of "slecht" gevraagd wat betreft de zichtbaarheid voor omwonenden en die vanaf de openbare weg. De enquêteur gaf ook een oordeel hierover, waarbij in ieder geval betrokken moesten worden: de afstand tot de woonbebouwing en de openbare weg, de drukte van de openbare weg, de mate van begroeiing rond de school en de aanwezigheid van hoge schuttingen of muren.

De zichtbaarheid van de scholen aan verschillende zijden van het gebouw kon variëren. Een gebouw werd als slecht zichtbaar gekenmerkt als het aan minstens één zijde van redelijke lengte niet of nauwelijks zichtbaar was; voorwaarde daarbij was wel dat het gebouw aan die zijde benaderd kon worden.

Uiteraard zijn de beoordelingen subjectief. We hebben getracht dit bezwaar te ondervangen door het oordeel van twee personen mee te nemen. Deze oordelen werden gemiddeld. Zo ontstond voor beide dimensies van zichtbaarheid de volgende cijfermatige schaal:

<u>Beoordelingen</u>	<u>Cijferscore</u>
Beiden slecht	-2
Eén slecht, één matig	-1
Beiden matig	0
Eén goed, één matig	+1
Beiden goed	+2

De cijferscores voor zichtbaarheid voor omwonenden en die vanaf de openbare weg werden opgeteld. Het volgende schema laat zien hoe de eindscore bepaald werd:

<u>Eindoordeel</u>	<u>Totaalscore</u>
Slecht	kleiner dan -2
Matig	tussen -2 en +2
Goed	groter dan +2

Waardering overlast door vandalisme en inbraak

In de enquête werd de vraag gesteld: "Hoe vaak heeft de school last van vandalisme?". Het volgende schema geeft aan wat de betekenis van de verschillende waarderingen is:

<u>Antwoord op de vraag</u>	<u>Waardering</u>
Minstens 1 keer per week	Veel
Minstens 1 keer per maand of Minstens 1 keer per half jaar	Matig
Minder dan 1 keer per half jaar of nooit	Weinig

Verder werd de vraag gesteld: "Hoe vaak is er in het afgelopen jaar in de school ingebroken?". De antwoorden werden als volgt gewaardeerd:

<u>Antwoord op de vraag</u>	<u>Waardering</u>
Niet ingebroken	Weinig
1 of 2 keer ingebroken	Matig
3 of meer keer ingebroken	Veel

BIJLAGE 3: DE VRAGENLIJSTEN VAN HET VELDONDERZOEK SCHOLEN

VRAGENLIJST BRANDSTICHTING IN SCHOLEN

Voor vragen die met een * gemerkt zijn de toelichting raadplegen.

Let wel: alle vragen, behalve vraag 4, slaan op het vestigingsadres waar de brandstichting heeft plaatsgevonden!

- | | |
|---|--------------------------------|
| 1) <u>Noteer eerst het nummer van de school</u> | _____ |
| 2) Wat is de naam van de school? | _____ |
| Wat is het adres? | _____ |
| Wat is het telefoonnummer? | _____ |
| 3*) Wat is het onderwijstype? | Kleuter/Lager/Middelbaar/Hoger |
| 4) Hoeveel leerlingen heeft de school? | _____Leerlingen |
| 5) Wat is het bouwjaar van de school? | _____ |
| 6) Hoeveel gebouwen heeft de vestiging? | _____gebouwen |
| 7) Hoe groot is het schoolterrein? | _____vierkante meter |
| 8*) Op welke dag en hoe laat is er in 1983 of 1984 in de school brand gesticht? | _____
_____ |
| Vond de brandstichting in een noodgebouw plaats? | ja/nee |
| Was er ten tijde van de brandstichting iemand in het gebouw aanwezig? | ja/nee |
| Hoe is de brandstichting in zijn werk gegaan? | |
| 9) Heeft u een idee wie de daders waren? | geen idee/vermoeden/weet zeker |
| Denkt u dat het leerlingen van de school geweest zijn? | ja/nee |
| Weet of vermoedt u iets over leeftijd en motieven van de daders? | |
| Is het onderwijs gestoord geweest door de brandstichting? | ja/nee |
| 10*) Is het schoolgebouw (zijn de schoolgebouwen) volgens u makkelijk in brand te steken? | makkelijk/matig/moeilijk |
| Kunt u uw antwoord motiveren? | |

- 11) Zijn de ramen van slagvast materiaal gemaakt? ja/nee
 Zijn de ramen van lexaan? ja/nee
- 12) Hoe vaak heeft de school last van vandalisme? minstens 1 x per week/minstens 1 x per maand/minstens 1 x per half jaar/minder dan 1x per half jaar/nooit
- Hoeveel inbraken zijn er in 1984 gepleegd? _____
- 13*)Hoeveel avonden per week wordt de school (incl. gymlokaal) gebruikt? _____avonden per week
 Hoeveel dagdelen in het weekeinde wordt de school (incl. gymlokaal) gebruikt? _____dagdelen per weekeinde
- 14*)Wat is uw oordeel over de zichtbaarheid van de school? goed/matig/slecht voor omwonenden
 goed/matig/slecht vanaf de openbare weg
- Kijk na het gesprek op het terrein rond en noteer:
 Afstand van aangrenzende woonblokken tot de school _____meter
 Afstand tot de openbare weg _____meter
 Gemiddelde drukte op deze weg druk/matig druk/stil
 Mate van begroeiing rond de school groot/matig/gering
 Overige opmerkingen in dit kader:
- Noteer hier je eindoordeel over zichtbaarheid goed/matig/slecht voor omwonenden
 goed/matig/slecht vanaf de openbare weg
- 15) Staat er een hek om het (de) gebouw(en)? ja/nee
 Is er een openbaar speelterrein bij het gebouw? ja/nee
- 16) Zijn er brandpreventieve voorzieningen zoals brandwerende wanden, deuren, vloeren of gordijnen? ja/nee
 Zo ja welke? _____

- Worden iedere dag de branddeuren gesloten? ja/nee
 Wordt er een sluitronde voor deuren en ramen gehouden? ja/nee

Ruimte voor opmerkingen

Bedank de respondent voor zijn/haar medewerking.

TOELICHTING OP DE VRAGEN

Waar er antwoord-alternatieven zijn gegeven (bijv. ja/nee) doorhalen wat niet van toepassing is.

De vragen

- Ad 3) Het is mogelijk dat er meerdere onderwijstypen tegelijk in het gebouw zijn.
- Ad 8/9) Als er meerdere brandstichtingen in 1983 en 1984 zijn geweest, dan van alle brandstichtingen gegevens opnemen. Pak daarvoor eventueel een nieuw formulier.
- Ad 8) Het vierde gedeelte is een open vraag. Vraag door naar: de plaats van ontstaan, de ontstekingsbron (bijvoorbeeld rotjes), het materiaal dat vlam vatte en eventuele combinatie van inbraak en brandstichting.
- Ad 10) Het gaat hier vooral om de technische mogelijkheid (bijvoorbeeld veel hout in het gebouw). Opmerkingen over de betrappingskansen horen bij vraag 14 thuis.
- Ad 13) Een dagdeel is een ochtend, middag of avond.
- Ad 14) Vertel erbij wat de bedoeling is van deze vraag, namelijk te weten komen hoe groot de kans op betrapping is. Als de respondent van mening is dat de aangrenzende openbare weg erg stil is of dat omwonenden/voorbijgangers toch geen poot zullen uitsteken, noteer dat dan aan het eind (ruimte voor opmerkingen).

(Ruimte voor opmerkingen)

VRAGENLIJST CONTROLE-SCHOLEN

Voor vragen die met een * gemerkt zijn de toelichting raadplegen.

Let wel: alle vragen, behalve vraag 4, slaan op het vestigingsadres waar de brandstichting heeft plaatsgevonden!

- 1) Noteer eerst het nummer van de school _____
- 2) Wat is de naam van de school? _____
 Wat is het adres? _____
 Wat is het telefoonnummer? _____
- 3*) Wat is het onderwijstype? Kleuter/Lager/Middelbaar/Hoger
- 4) Hoeveel leerlingen heeft de school? _____leerlingen
- 5) Wat is het bouwjaar van de school? _____
- 6) Hoeveel gebouwen heeft de vestiging? _____gebouwen
 Wat is de oppervlakte van het schoolterrein? _____vierkante meter
- 7) Is er sprake van een of meer noodgebouwen? _____noodgebouwen
- 8*) Is het schoolgebouw (zijn de schoolgebouwen) gemakkelijk in brand te steken?
 Kunt u uw antwoord motiveren? makkelijk/matig/moeilijk
- 9) Zijn de ramen van slagvast materiaal gemaakt? ja/nee
 Zijn de ramen van lexan? ja/nee
- 10) Hoe vaak heeft de school last van vandalisme? minstens 1x per week/minstens 1x per maand/minstens 1 x per half jaar/minder dan 1 x per half jaar/nooit
 Hoeveel inbraken zijn er in 1984 gepleegd? _____
- 11*) Hoeveel avonden per week wordt de school (incl. gymlokaal) gebruikt? _____avonden per week
 Hoeveel dagdelen in het weekeinde wordt de school gebruikt? _____dagdelen per weekeinde

12*) Wat is uw oordeel over de zichtbaarheid van de school?

goed/matig/slecht voor omwonenden
goed/matig/slecht vanaf de openbare weg

Kijk na het gesprek op het terrein rond en noteer:

Afstand tot de dichtsbijzijnde bebouwing

_____ meter

Afstand tot de openbare weg

_____ meter

Drukke van de openbare weg

druk/matig druk/stil

Mate van begroeiing rond de school

groot/matig/gering

Overige opmerkingen in dit kader:

Noteer hier je eindoordeel over zichtbaarheid

goed/matig/slecht voor omwonenden
goed/matig/slecht vanaf de openbare weg

13) Staat er een hek om het (de) gebouw(en)?

ja/nee

Is er een openbaar speelterrein bij het gebouw?

ja/nee

14) Zijn er brandpreventieve voorzieningen zoals brandwerende wanden, deuren, vloeren of gordijnen?
Zo ja welke?

ja/nee

Worden iedere dag de branddeuren gesloten?

ja/nee

Wordt er iedere dag een sluitronde gehouden voor deuren en ramen?

ja/nee

Ruimte voor opmerkingen

Bedank de respondent voor zijn/haar medewerking.

TOELICHTING OP DE VRAGEN

Waar er antwoord-alternatieven gegeven zijn doorhalen wat niet van toepassing is.

De vragen

- Ad 3) Het is mogelijk dat er meerdere onderwijstypen tegelijk in het gebouw zijn.
- Ad 8) Het gaat hier vooral om de technische mogelijkheid (bijvoorbeeld veel hout in het gebouw). Opmerkingen over de betrappingskans horen bij vraag 14 thuis.
- Ad 11) Een dagdeel is een ochtend, middag of avond.
- Ad 12) Vertel erbij wat de bedoeling is van deze vraag, namelijk te weten komen hoe groot de kans op betrapping is. Als de respondent van mening is dat de aangrenzende openbare weg erg stil is of dat omwonenden/voorbijgangers toch geen poot zullen uitsteken, noteer dat dan bij de toelichting.

(ruimte voor opmerkingen)